

Werken van Barmhartigheid

De doden begraven

VPW Nederland

Beroepsvereniging van r.-k. pastores

Kerksluitingen

Op bezoek bij mijn zwager in Bemmelen, vertelde hij me dat van zijn parochie in de gemeente Lingewaard 6 van de 7 kerken dichtgaan. De enige kerk die openblijft is de Onze Lieve Vrouwe TenHemel-opneming in Huissen stad. Opmerkelijk, het gaat hier niet om een grotestadparochie met teveel kerken vlakbij elkaar, maar om de Betuwe. Volgens het parochiebestuur neemt het kerkbezoek harder af dan de prognose en is het onderhoud niet meer te betalen. Een duivels dilemma. Kerken openhouden en proberen de inkomsten op te krikken, of een vlucht naar voren en de minimum optie kiezen en slechts één kerk openhouden? En als je kerken sluit, versnel je dan niet de afbraak van geloofsgemeenschappen en raak je in een vicieuze cirkel? De naam van de parochie klinkt opeens bijna cynisch voor deze afbraak optie in de Lingewaard: Levensbron.

Of je nu langer of korter in het parochiepastoraat hebt gewerkt, we kennen allemaal de teruggang, die door KASKI en weet ik wie is voorspeld en helaas goed voorspeld. De pastorale strategie die hier bij past wordt ook al jaren uitgevoerd, een zorgvuldige afbouw van de ‘massale’ volkskerk en de opbouw van een ‘kleinere’ keuzekerk. De afbouw komt nu in een stroomversnelling, maar lukt de opbouw wel, een ‘duurzame’ opbouw? Ontbreken ons straks niet de middelen om deze keuzekerk op te bouwen?

En zijn onze opbouw pogingen vruchteloos of lukt het toch kernen van geloofsgemeenschappen op te bouwen die levensvatbaar zijn. Wat dat betreft ben ik benieuwd naar de plannen van de Levensbron. Op hun website lees ik: “De komende jaren bouwt de parochie verder aan het catechetisch centrum De Ark met activiteiten voor met name kinderen en hun ouders, en een programma voor volwassenen. Zo willen we De Ark opbouwen tot een laagdrempelige levensschool voor jong en oud.” Maar of dit nou het vernieuwende pastoraat is?

Niels Morpey, voorzitter

COLOFON

VPWinfo.nl is het kwartaalblad van VPW Nederland, Beroepsvereniging van r.-k. pastores. ISSN 1574-9916. Nr. 3, oktober 2012.

- Redactie VPWinfo.nl Jan Franken (hoofdredacteur), Elly Bus, Mirjam Dirkx, Dorenda Gies, Jan Houben, Lidwien Meijer, Jeroen van Lente (ontwerper).
 - Redactiesecretaris Mirjam Dirkx, 't Vaartje 112, 5165 ND Waspik T 0416 - 312385 / 06-444 60 207 mirjamdirkx@kpnplanet.nl
- Grafisch ontwerp en fotografie Jeroen van Lente Grafisch ontwerper, Tieleshooven 32, 5242 KB Rosmalen T 06 28 15 20 30, E jeroenvanlente@msn.com I www.jeroenvanlente.nl (zie ook linkedin.com)
 - Foto's van de auteurs en foto's bij artikelen zijn door de betreffende zelf aangeleverd.
 - Druk Drukkerij BiblovanGerwen, Den Bosch.

Contributie				
	Patoraal werk(st)ers	Priesters en diakens	Steunleden	Gepensioneerden
0,7 - 1 fte	€ 200,- (netto € 134,-)	€ 140,-	€ 75,-	€ 70,-
tot 0,7 fte	€ 100,- (netto € 67,-)	€ 70,-	€ 75,-	€ 70,-
Vakbondsleden	€ 70,-	€ 70,-	€ 75,-	€ 70,-
• De contributie bedraagt € 200,- voor pastoraal werk(st)ers die 0,7-1 fte werken en hun contributie via hun werkgever verrekenen. • Priesters en diakens die fulltime werken betalen € 140,-, omdat zij geen werkgever hebben. • Studenten betalen € 15,-. • Pastoraal werk(er)s die minder dan 0,7 fte werken, betalen € 100,-; priesters en diakens € 70,-. • Wie naast onze ‘vereniging’ lid is van een ‘vakbond’, betaalt € 70,-. • Emeriti, gepensioneerden betalen € 70,-. • Wij hebben ook steunleden: theologen die ons werk ondersteunen maar formeel geen lid kunnen zijn. Onze richtprijs is € 75,-. iedereen die meer wil geven dan de gevraagde contributiebijdrage kan dat als schenking fiscaal verrekenen, ook gepensioneerden. (ANBI regeling). Ons rekeningnummer is 303 72 79 t.n.v. ‘VPW Nederland inz. Contributie’. Vermeld altijd uw ‘lidcode en nummer’ in de mededelingen. Wij stimuleren periodieke overschrijvingen van de contributie.				

Organisatie

- VPW Nederland**

 - Secretariaat VPW Nederland J. Franken (beleidsmedewerker), beleidsmedewerker@vpwinfo.nl Palestrinastraat 1b, 3533 EH Utrecht, T 030 - 293 33 15 E info@vpwinfo.nl, I vpwinfo.nl
 - Dagelijks bestuur N.H.F. Morpey, Beatrispad 24, 3813 DM Amersfoort, T 06 19 87 64 76, E voorzitter@vpwinfo.nl
 - H.J.M. v.d. Bunt-Koster, Nijverheidsstraat 22 7621 TM Borne, T 074 - 2670406, E penningmeester@vpwinfo.nl
 - M.D. Dijkman, Kerkstraat 19, 6941 AC Didam, T 0316 - 295 606, E vice-voorzitter@vpwinfo.nl
 - P. Gabriël, Zwolse Anjer 8, 2631 SR Nootdorp, T 015 - 310 89 36, E secretaris@vpwinfo.nl
 - Bestuur H.J.M. v.d. Bunt-Koster, M. Corvers, A. van Dijk, M.D. Dijkman, E.J. van Dijk, C. Epskamp, P. Gabriël, T. Halin, C. Lalieu, J. Langelaan, L. Mesman, N. Morpey, W. Paassen, J. van Rooij, J. Siemons, J. Verbruggen.
 - Financiële administratie H. Kroon.
 - Landelijke Commissie Rechtspositie (LKR) J. Deckers, S. Draisma, J. Franken, L. Geurts, H. Hudepohl, A. Kuin, J. Mersel, T. van de Rijken (Abvakabo), T.Halin.
 - Tuchtcollege W. Blezer-van der Walle, R.J. Bunnik (secr), R.G.W. Huysmans, A.P.H. Meijers (vz), J.W. Nibbelke, K.W. Walf.
 - Website P. Gabriël, webmaster.
- VPW's**

VPW Den Bosch

 - Secretariaat VPW Nederland Palestrinastraat 1b, 3533 EH Utrecht T 030 - 293 33 15, E denbosch@vpwinfo.nl

VPW Breda

 - Secretariaat: F.M. Vermeulen, Florahove 24, 4702 EZ Roosendaal, T 0165 - 53 45 06, E breda@vpwinfo.nl

VPW Groningen-Leeuwarden

 - Secretariaat: J.M.A. Langelaan, Boerschaplaan 41, 7824 NA Emmen, E groningen-leeuwarden@vpwinfo.nl

VPW Haarlem-Amsterdam

 - Secretariaat: J.P.C. van Diepen, Loodsgracht 75, 1781 KP Den Helder, T 0223 - 619 139, E haarlem-amsterdam@vpwinfo.nl

VPW Limburg

 - Secretariaat: A.H.H. van Dijk, Koningin Julianastraat 14, 6585 XR Mook T 024 - 366 10 20, E limburg@vpwinfo.nl

VPW Rotterdam

 - Secretariaat: H.J.T. Dam, Parallelweg 5, 2951 BS Alblasterdam, T 06-12374002 E rotterdam@vpwinfo.nl

VPW Utrecht

 - Secretariaat: Chr. Kantoci-Janssen, Bussloselaan 17-A, 7383 AG Bussloo-Voorst T 0571-261914, E utrecht@vpwinfo.nl

Verzoek aan onze leden!

- Als er iets verandert in uw gegevens wilt u dan zo vriendelijk zijn dit door te geven aan ons secretariaat: Palestrinastraat 1b, 3533 EH Utrecht of info@vpwinfo.nl. Denk daarbij aan
- Adresgegevens
 - Verandering van werkkring of werksoort
 - Arbeidsduurverandering (bijvoorbeeld van full-time naar half-time)
 - Het overgaan van studentlid naar werkend lid
 - Het met emeritaat gaan.

INHOUD

Al eerder is er een nummer van VPWinfo gewijd geweest aan de werken van barmhartigheid (2011-3). Voor het najaarsnummer van dit jaar heeft de redactie gekozen voor ‘de doden begraven’. Er zijn grote ontwikkelingen gaande op het terrein van het uitvaren van de doden. Van pastores wordt enerzijds steeds meer flexibiliteit gevraagd. Anderzijds is er de noodzaak hun eigen professionaliteit duidelijker neer te zetten.

De bijdrage van Gerben Zweers laat door het boek Tobit zien waar het bij Werken van Barmhartigheid om gaat. En via Augustinus laat hij het verband zien met het leven dat iemand gehad heeft en met de liefde die de nabestaande voor de dode heeft.

In het tweede artikel beschrijft Mariëtte Brekelmans hoe ze de begrafenis van een dak- of thuisloze voorbereidt en ernaar streeft zo aan de waardigheid van de gestorvene bij te dragen.

Marion Korenromp worstelt in het derde artikel met de vraag hoe zij om kan gaan met vragen en inbreng van de nabestaanden bij een uitvaart. Hoe kan een uitvaart een gelovig gebeuren blijven? Het laatste praktijkartikel is een interview met Hennie van Hattum, die de uitvaart van een vermoorde vrouw begeleidde. Wat maakte deze situatie bijzonder en hoe kon zij daar juist als pastor een rol in spelen?

De vier praktijkartikelen worden onder de loep genomen door Leonie van Straaten. Zij stelt zichzelf de vraag hoe in elk van deze artikelen de beweging van barmhartigheid is terug te vinden en wie deze barmhartigheid betreft.

DE PRAKTIJK

- 4

Zonder thuis gestorven
Mariëtte Brekelmans
- 6

Kerkelijk, maar niet te zwaar
Marion Korenromp
- 8

Afscheid na een gewelddadige dood
Hennie van Hattum
- 10

Barmhartige omgang met de doden
Gerben Zweers

DE REFLECTIE

- 12

Barmhartigheid is ook een werkwoord
Leonie van Straaten

- 20

Project Geestelijk Leiderschap Een tussenstand
Nico Bulter
- Wat heeft het project tot op heden gebracht? Een greep uit de verschillende geluiden.

DE RUBRIEKEN

- 15

Onze rechtspositie
Vooraankondiging voor de jaarlijkse landelijke raadpleging door de LKR
Jan Franken
- 16

Gelezen
Zo wordt het spel gespeeld
Henk Meeuws
- 18

Nieuws uit de VPW-en
Jan Franken
- 23

Pastor en internet
De dood in de pot
Op zoek naar inspiratiebronnen op het wereldwijde web
Matthé Bruijns
- 24

Rob Lijesen
Het Hof van Hildegard!

Gevraagd

Nieuwe Voorzitter VPW Nederland

Vanwege het vertrek van Niels Morpey als voorzitter van VPW Nederland per 1 januari 2013 zijn we op zoek naar een nieuwe voorzitter.

Zie pagina 15

Zonder thuis gestorven

Het straatpastoraat in Den Haag krijgt regelmatig te maken met het overlijden van dak- en thuislozen. Door het leven dat zij leiden worden daklozen gemiddeld niet ouder dan 55 jaar. Vaak hebben ze geen band meer met hun eigen biologische familie en zijn de mensen van de straat hun enig contact. Bij het sterven en begraven van deze mensen wil het straatpastoraat van betekenis zijn, ook al zijn er vaak geen financiën voor een uitgebreide plichtigheid en neemt de sociale dienst de praktische kant voor zijn rekening. Mariëtte Brekelmans beschrijft hoe zij als straatpastor te werk gaat.

Bij het straatpastoraat vinden we het belangrijk dat juist in de momenten van sterven en dood mensen in al hun facetten gekend worden en niet alleen als probleemgeval. Het is voor ons dan spitsuur, omdat we geen organisatie achter ons hebben zoals onze collega's in het parochiepastoraat. Alles wat extra is bovenop een standaard *sociale dienstbegrafenis* zal door mij of mijn collega-pastor geregeld moeten worden.

Manier van werken Er is een grote groep daklozen die mijn collega en ik inmiddels kennen. We proberen deze mensen een beetje te volgen. Als ze een tijd uit beeld zijn, spreken we onze formele en informele kanalen aan om te achterhalen waar mensen gebleven zijn. We worden ook regelmatig door de doelgroep zelf geïnformeerd wanneer iemand in een ziekenhuis is opgenomen. Via dit netwerk lukt het ons vaak om tijdig geïnformeerd te zijn wanneer iemand op sterven ligt. Ik probeer dan om regelmatig op bezoek te gaan. Daar waar dat gewenst wordt, geef ik de ziekenzegen. Indien het mogelijk is, probeer ik nog een gesprek te voeren over het leven dat iemand geleefd heeft. Indien dat niet

mogelijk is, blijf ik een tijd bij het ziekbed en bid voor hem of haar.

Daarnaast krijgen we ook regelmatig een telefoontje van de sociale dienst met de vraag of wij contact hebben met een overledene die geen duidelijke familiebanden meer heeft. Als we de persoon in kwestie direct of indirect kennen, dan nemen we het op ons om de begrafenis inhoudelijk te regelen.

Voorbereiding Meestal heb ik twee of drie dagen de tijd om de begrafenis voor te bereiden. Allereerst probeer ik me voor te stellen hoe iemand zijn leven geleefd heeft. Ik wil het pad lopen waarlangs hij of zij gelopen heeft. Daarvoor heb ik informatie nodig. Als ik weet dat de overledene nog biologische familie heeft, probeer ik met hen contact te krijgen en ze eventueel te bezoeken. Vaak zijn de banden al jaren verbroken, maar bij een overlijden komt de familie toch vaak weer in beeld, vaak met alle pijn over de verbroken relatie. Verder ga ik op zoek naar instellingen (bijvoorbeeld *Leger des Heils*) en de 'familie van de straat' die de laatste tijd nog met de overledene hebben opgetrokken. Indien mogelijk probeer ik een foto van de overledene te ach-

Mariëtte Brekelmans

Straatpastor in Den Haag.

DE PRAKTIJK

terhalen en te weten te komen van welke muziek hij of zij hield. Ik probeer dan iets te kiezen waar net iets meer boodschap in zit dan 'ik hou van jou'. Vervolgens stel ik de orde van dienst samen en schrijf ik een In Memoriam. Ik probeer daarin niet enkel de problematische kant van het leven van de overledene te schetsen, maar juist ook het waardevolle dat deze mens in zich had.

Viering De begrafenissen door de sociale dienst vinden vaak vroeg in de morgen plaats. Ik ben minstens een half uur voor de viering aanwezig om de nabestaanden te ontvangen. Ik heb dan altijd een pakje 'crisisshag' bij me, zodat de verstokte rokers – daar zijn er velen van onder de dak- en thuislozen – hun spanning in een sigaretje kunnen afvoeren. De viering in de aula van de begraafplaats duurt kort. We hebben meestal maar twintig minuten de tijd om een korte herdenkingsviering te houden. De orde van dienst, met daarop de foto van de overledene, is in meervoud uitgeprint, zodat iedereen een zichtbaar beeld kan vasthouden. Vaste elementen in de viering zijn: het luisteren naar muziek, het aansteken van kaarsen door de aanwezigen en een kort In Memoriam. Had de overledene een christelijke achtergrond, dan spreek ik ook een gebed uit of lees een Schrifttekst. Daarna gaan we in procesie naar het graf, waar ik met de aanwezigen een Onze Vader bidt. Dan worden ook de namen genoemd van degenen die hiervoor vanuit het straatpastoraat begraven zijn. Daarna wordt de kist in de aarde begraven. Vervolgens is er koffiedrinken in de aula of in een nabijgelegen cafeetje. Ik heb

de tekst van het In Memoriam in meervoud bij me voor de directe nabestaanden. Stellen de nabestaanden het op prijs, dan ga ik later nog een keer bij ze op bezoek. Naast de dienst op de begraafplaats hebben we als straatpastoraat ook onze vaste vieringen op vrijdagavond in de kapel van het stadsklooster. Daar wordt de overledene eveneens herdacht. Als teken dat we een overledene herdenken, wordt de Paaskaars aangestoken op het altaar. Daarnaast krijgt de overledene een plek binnen de voorbeden.

Waardigheid We hebben als straatpastoraat 24 graven op de begraafplaats, die gereserveerd zijn voor onze overledenen. We proberen voor de overledenen een eenvoudige grafsteen te laten maken, zodat ze niet anoniem begraven liggen en nabestaanden het graf nog eens kunnen bezoeken. Zelf hebben we het geld niet voor zo'n steen. Maar vaak willen parochies en gemeenten ons hierbij ondersteunen met een collecte. Sommige graven worden regelmatig bezocht, met name door de familie van de straat. Dan ligt er bijvoorbeeld een wijnfles met een briefje bij het graf.

We denken dat onze aandacht in sterven en dood eraan bijdraagt om de overledene in zijn of haar waardigheid te zien, in het vertrouwen dat hij of zij wordt opgenomen in Gods genade.

'De familie van de straat

laat een wijnfles met briefje achter op het graf'.

Kerkelijk, maar niet ‘te zwaar’

Een pastorale situatie kan onverwacht een fundamentele vraag wakker roepen. Dat was het geval bij Marion Korenromp, pastoraal werkster in IJsselstein, toen zij de uitvaart begeleidde van een jonge parochiaan.

In ruim twee maanden tijd overleden in de parochie drie twintigers. De één werd om het leven gebracht, de ander was ziek en de derde kreeg een dodelijk ongeluk. Ze waren alle drie gedoopt, gevormd en hadden hun eerste communie gedaan. Maar geen van hen was nog kerkelijk. De eerste familie wilde de kerk huren. Geen pastor. Geen viering. Maar ze wilden wel dat de kerkklokken zouden luiden en ook bestelden ze misintenties. Die ruimte werd geboden. De tweede familie wilde een traditionele viering. Dat gebeurde in alle eenvoud. De derde familie wilde een kerkelijke viering, maar dan ‘niet te zwaar’. Over deze laatste uitvaart zal het hier gaan.

U vraagt... Ik probeerde allereerst contact te leggen met de vriendin van de overledene. De twee woonden een paar jaar samen. Ze nam urenlang niet op. Dan maar het tweede nummer op mijn lijst. Daar werd meteen opgenomen. Het was de vader van de overledene in het ouderlijk huis. De dode lag er opgebaard. Het gezin was er in de oorspronkelijke samenstelling samen, aangevuld met de vriendin. Daar vond dan ook de voorbereiding van de uitvaartviering plaats. Het gesprek was belangrijk voor ze. Bezoek werd afgewimpeld. De telefoon stond op het antwoordapparaat. Het gesprek was persoonlijk en zakelijk tegelijk. Ik hoorde veel over hun zoon en broer – en een beetje over de vriend. Maar dat was allemaal, zo zeiden ze het zelf ook, ten dienste van een eervol afscheid. Zij zetten hun wensen al snel op een rijtje. Er moest bij het afscheid gebeden worden en

uit de bijbel gelezen. Ze wilden de communie ontvangen, want ze waren ‘wel katholiek’. Maar geen kerkkoor, want dat zong alleen maar ouderwetse liederen. En niet te zwaar taalgebruik over dat God dit alles gewild zou hebben. De dode moest centraal staan. Dus moest zijn favoriete cd-muziek klinken en moesten velen aan het woord kunnen komen. Ze dachten aan ongeveer acht sprekers.

...en wij draaien? Ze herkenden zich al snel in het door mij voorgestelde verhaal van de Emmausgangers. We deelden het in vier gedeelten op. Na het eerste gedeelte (Lc 24, 13-15) zouden kaarsen aangestoken worden, na het tweede gedeelte (Lc 24,16-27) zouden de sprekers komen, het derde gedeelte (Lc 24,28-32) zou de overgang naar de uitreiking van de communie maken en het laatste gedeelte (Lc 24,33-35) zou de inleiding zijn op de absoute. Tussen de bijbeltekst en de daarop volgende handeling zou ik een korte tekst uitspreken waarmee het verband gelegd werd tussen toen en nu. We discussieerden over de zin van enkel cd-muziek. “We hebben geen goede geluidsinstallatie”, liet ik weten. Ze wilden desnoods wel voor een eigen

Marion Korenromp

44 jaar, pastoraal werkster in de parochie van de H. Drie-eenheid te IJsselstein.

DE PRAKTIJK

geluidsinstallatie zorgen. Het compromis werd: de geluidsinstallatie van de kerk en een muziekselectie ‘passend bij een kerk’. We discussieerden ook over de sprekers. Wie ging namens wie spreken en hoe lang? Hoe konden we overlap voorkomen? Ook daar lag het ingewikkeld. Ieder vond zijn eigen relatie met de overledene zo uniek, dat er geen sprake van kon zijn teksten op elkaar af te stemmen, of een ander voor jou te laten spreken. Ik kreeg het aantal sprekers beperkt tot vijf, waarvan er één vooral zou zingen en een ander alleen het waarom van een cd nummer aan zou kondigen.

De viering Het liep ter plekke anders. De ouders spraken allebei. De vriendin die er alleen maar ter ondersteuning bij stond, sprak ook. De zus had plotseling ook nog twee A4tjes namens haar man, de zanger had meer tijd nodig om zijn lied in te leiden dan om het te zingen, en de vriend had niets opgeschreven, maar raakte in zijn element en hield niet op. Samen hadden de sprekers een uur nodig. Ik was geërgerd: dit ging tegen alle afspraken in! Nog erger: de toespraken overlaptten elkaar, verzandden in eindeloze details en er zat een vorm van concurrentie tussen de sprekers in. Ik begreep het ook: de ramp die deze mensen getroffen had, was zo groot dat geen enkel woord de leegte en de ontzetting kon beschrijven. Maar ook een hele-boel woorden konden dat niet. Ze stelden het onvermijdelijke slechts een heel klein beetje uit.

Terugblik van familie Velen lieten weten dat ze deze viering prachtig gevonden hadden: eigentijds, persoonlijk en niet te zwaar. Bovendien waren mijn rust en innerlijk evenwicht broodnodige tegenwichten geweest voor al hun hevige emoties. Een nagesprek bleek niet nodig. De familie was eerst druk met de afwikkeling, toen kwam er een vakantie. Daarna had iedereen via het UWV een psycholoog. Wel

kwam er de hartelijke dank voor alles wat ik voor ze had gedaan. De familie benoemde dat verder niet.

Terugblik van pastor Het geheel gaf me zo’n onafgevoel, dat ik besloot het voor te leggen aan collega’s die met mij de bijeenkomsten over geestelijk leiderschap volgen. In het gesprek benoemden we allerlei beleidsmatige zaken (hoeveel sprekers, wel of geen cd’s, kerkverhuur of niet?). Die zijn een zaak voor pastoraal team en parochiebestuur. De invulling van geestelijk leiderschap werd gezocht in het scheppen van ruimte in die chaos van verdriet en ontzetting. Ik heb in gesprek en viering het verlies benoemd, de nabestaanden de kans gegeven dat aan zich toe te laten en hun een handvat gegeven om in hun machteloosheid uit te zien naar God in een taal die ze verstonden. Ik was blij met

‘De ramp was zo groot

dat geen enkel woord

de leegte en de ontzetting

kon beschrijven.’

die bevestiging. Toch ging ik van die bespreking met een onbevredigd gevoel weg. Ik bleef het gevoel houden dat het is gegaan om de herdenking van een mensenleven, overgoten met een kerkelijk sausje. Het geloof van deze mensen sliep. Het was lang geleden dat ze zich erom hadden bekommerd. Hoe kun je in zo weinig tijd en in zo’n crisis het geloven van mensen zó aanraken, dat het een gelovig afscheid wordt?

Afscheid na een gewelddadige dood

‘Een bejaarde man heeft zijn vrouw omgebracht in hun huis. Dat verklaarde hij woensdag tegen de politie. De man is aangehouden. Wat de precieze toedracht is, is nog onduidelijk’ luidde het bericht in de krant. Via een bevriende begrafenisondernemer kreeg pastoraal werkster Hennie van Hattum het verzoek voor een kennismakingsgesprek met de kinderen van dit echtpaar. Ze waren op zoek naar iemand die hen in de verwarring en onzekerheid kon helpen om waardig afscheid te nemen van hun moeder en oma. Mirjam Dirkx ging met Hennie in gesprek.

Hoe stap je af op zo’n situatie? Ik merk vaker dat mensen eerst willen weten met wie ze te doen hebben en de kat uit de boom kijken. Het is me eigenlijk nog nooit overkomen dat er tijdens het gesprek géén klik ontstond. Dus ben ik er naar toe gegaan zoals ik altijd doe: met een luisterend oor en kijkend naar wat er speelt. Voor mij is het belangrijk wat mensen zelf te berde brengen. Dat bleek in dit geval zeer noodzakelijk. De kinderen hadden immers twee problemen: hun moeder was op een gewelddadige manier om het leven gekomen en hun vader zat in de gevangenis, terwijl niemand precies wist wat er gebeurd was. Het was voor hen heel belangrijk dat die twee zaken uit elkaar gehaald werden en dat er ruimte kwam om hun moeder een waardig afscheid te geven.

Waar heb je je dan op gericht? Ik had heel duidelijk het gevoel dat ik ruimte moest creëren. De dood komt op meerdere momenten onverwacht. Maar hier was zoveel onduidelijk en onzeker. Het enig heldere was dat de vrouw weg was. Het ‘hoe’ en ‘waarom’ bleef een vraagteken. Er was geen tijd geweest om een voorstelling te krijgen van het ‘waarheen’. In de uitvaartviering moest

een plek gecreëerd worden waarin het vertrouwen kon gaan groeien dat het ooit goed kan worden. In andere vieringen gaat het om afscheid nemen en loslaten. In deze situatie was dat veel te vroeg. De kinderen hadden het nodig om hun moeder naar zich toe te halen en de verbinding met haar te benoemen om hun prangende vragen ruimte te geven: Ziet ze ons nog? Is het goed met haar? Wil ze ons nog iets zeggen? Ze hadden daarvoor nog niet de rust kunnen vinden. Ik heb een gebed voor de zielenrust gemaakt, waarin ik de thema’s ‘toelaten’, ‘verbinden’ en ‘loslaten’ heb verwerkt. Ik merkte dat de beelden uit onze traditie, die we nu gebruiken, weinig aankleding kennen. ‘Thuiskomen in het Licht’ of ‘rusten in Gods armen’ is zo abstract. Bovendien zijn het geen beelden die iets laten zien van de reis die de ziel aflegt om bij God te komen. Het Tibetaanse Dodenboek geeft bijvoorbeeld een gedetailleerd verslag van het opgaan van de ziel. De oosters orthodoxe vrouw, die bij ons het icoon schilderen begeleidt, bracht op de veertigste dag na het overlijden van haar moeder gebak mee. “Het was feest” vertelde ze, omdat de ziel van haar moeder nu een fase verder ging. Voor mij bleek in dit geval het beeld van de engel goed

Hennie van Hattum

56 jaar, pastoraal werkster in de Catharinaparochie in Oosterhout en projectleider van Thomas Geloof en Cultuur (www.thomassoosterhout.nl).

DE PRAKTIJK

bruikbaar. Daarmee kon ik aanhaken bij onze traditie, waarin engelen verbinding leggen tussen hemel en aarde, tussen tijd en eeuwigheid. Voor de familie was het ook een bekend beeld, omdat hun moeder vroeger met hen het gebed van de veertien engeltjes gebeden had.

Zijn er meer elementen die onze traditie te bieden heeft?

Eigenlijk werkt alles: de ruimte, het licht, de gebeden en lezingen. Ik laat de familie zoveel mogelijk zelf doen en merk dat de samenwerking hen vertrouwen geeft dat het afscheid goed zal zijn. Tot slot is mijn rol als voorganger van groot belang. Ik creëer rust tijdens de viering, zet de afzonderlijke onderdelen neer en ik spreek God aan. In Zijn naam komt de grootsheid van het gebeuren samen. Het gaat namelijk niet alleen om het wezen van deze ene mens, maar ook om het grote geheim van leven en dood. Een afscheidsviering heeft altijd iets heiligs, iets helends. Dat is het grote verschil met een crematoriumdienst.

‘Bij een gewelddadige dood

kun je niet loslaten
of afscheid nemen’

De uitvaart van deze vrouw vond plaats op Stille Zaterdag. Was dat met opzet zo gepland?

Nee. Het duurde natuurlijk veel langer dan normaal voordat de uitvaart kon plaatsvinden.

De begrafenisondernemer had voor de eerste mogelijkheid gekozen. Dat het Stille Zaterdag werd, gaf in eerste instantie wat commotie in de parochie. De koster hadden hun voorbereidingen voor de paaswake en een aantal oudere parochianen wezen me erop dat

de klok niet mocht worden geluid en er niet gezongen mocht worden. Maar gaandeweg kreeg de dag voor mij steeds meer betekenis.

Het heeft me ook geholpen om een aanzet te vinden voor troost. Ik zag zoveel overeenkomst tussen het verhaal van Jezus en deze vrouw: de plotselinge gewelddadige dood, de vragen waarmee je achterblijft. We hebben dan ook het evangelie van het sterven van Jezus gelezen in de versie van Marcus. In mijn overweging heb ik stilgestaan bij de uitspraak van de centurio. (“Werkelijk, deze mens was Gods Zoon” - Mc.15,40). Op het moment van zijn dood heeft iemand gezien wie Jezus werkelijk was. Zo hebben wij ook naar de vrouw gekeken: wie ze werkelijk was ondanks haar vreselijke dood.

De doden begraven wordt een werk van barmhartigheid genoemd. Is dat voor jou zo?

Als dat betekent ‘iets doen met een warm hart’, dan zeker. Mijn intentie was het om deze familie te helpen in het waardig afscheid nemen van hun moeder en oma. Bij mezelf ben ik me bewust van schroom en afstand. Je mag als pastor bij een uitvaart heel dichtbij komen. Maar het is niet mijn verlies, het zijn niet mijn emoties. Ik duik niet in de situatie en bewaar een behoedzame afstand. Want als ik al de kiespijn van een ander niet kan voelen, hoe zou ik me dan ooit kunnen verbeelden dat ik de pijn en onmacht kan voelen van deze nabestaanden?

Barmhartige omgang met de doden

Weigering kerkelijke uitvaart Vorig jaar was er commotie over de weigering van een pastoor om een kerkbetrokken parochiaan kerkelijk te begraven. De bewuste man had er voor gekozen om na een ziekbed euthanasie te laten plegen. Een zelfgekozen dood uit angst voor verwachte pijn of na een lijdensweg, ...het is in de pastorale praktijk van parochieherders en ziekenhuispastores geen vreemde zaak. Verschillende parochianen kwamen met vragen naar ons pastorale team toe, waarvan er één wel de meest gestelde was: En wat zouden jullie doen?

Werken van Barmhartigheid Het toeval wilde dat we als pastoraal team bezig waren met het schrijven een boek over de werken van barmhartigheid. Ieder zou vanuit zijn of haar discipline een bijdrage leveren over de hongerigen die te eten moeten worden gegeven en de zieken die moeten worden bezocht. Eén van de werken van barmhartigheid is ook het begraven van de doden. Ons bezig-zijn met dit boekje hielp ons om een positie te bepalen, zonder daar overigens het laatste woord ook in gevonden te hebben. In de reacties op de weigering van de kerkelijke uitvaart in de pers, werd geregeld verwezen naar het zevende werk van barmhartigheid, 'de doden begraven'. De veronderstelling was dat we, als we belijden dat we christen zijn, niemand een kerkelijke uitvaart mogen weigeren. Daar gaat dit werk van barmhartigheid echter niet over. In het boek Tobit 1,17 wordt het begraven van de doden in één adem genoemd met het kleden van de naakten en het voeden van de hongerigen. Tobit is een rechtvaardig man en verblijft in ballingschap in Nineve. Als hij ziet dat de Ninevieten de lichamen van de Israëlieten buiten de poort werpen, ten prooi aan de wilde beesten, begraaft hij ze. Het begraven van

een dode is een belangrijke, heilige plicht voor iedere Jood. Sterker nog, het is een plicht die gaat boven de reinheidswetten. Het begraven van een dode als werk van barmhartigheid gaat dus over het daadwerkelijk begraven van een dood lichaam en niet over het wel of niet verlenen van een kerkelijke uitvaart. Maar er valt nog meer over te zeggen.

Augustinus over 'de doden begraven' De kerkvader Augustinus heeft bij verschillende gelegenheden geschreven over het verdriet bij het overlijden van een dierbare en de zorg voor de doden. In een hartelijke brief aan Sapida schrijft hij hoe de liefde van haar overleden broer Timotheus voor Sapidar niet verloren is gegaan, maar als een schat verborgen is in God. Als mensen hun kostbaarheden veilig opbergen, dan zijn ze het toch nog niet kwijt? Zo is het ook met de liefde van haar broer voor haar. In de heidense Romeinse wereld was het noodzakelijk dat het dode lichaam eerst begraven was, anders kon iemand de dodenrivier, de Styx, niet over. Vanuit zijn geloof in de verrezen Christus neemt Augustinus hier afstand van. Hij relateert het belang van het begraven

Pastoor Gerben Zweers
Heilige Suitbertusparochie.

DE PRAKTIJK

van een dode voor de dode zelf. In de Schrift staat immers: 'Wees niet bang voor hen die wel het lichaam, maar niet de ziel kunnen doden (Mat.10,28)' Bij de val van Rome in het jaar 410, zo schrijft hij, zijn de dode lichamen van vele christenen voor de dieren geworpen en verbrand. Toch zullen deze martelaren bij God zijn, en zullen hun lichamen verrijzen op de laatste dag, want 'geen haar van je hoofd zal verloren gaan.' (Luc. 21,18) "Niet alleen uit aarde, maar uit de diep verborgen schatkamer van andere elementen waarin hun uiteengevallen lijken zijn opgelost, zal hun lichaam in een enkel ogenblik integraal worden hersteld", zo zegt hij. Waarmee de eeuwenlange afwijzing van crematie meteen ook is gerelativeerd.

Zorgvuldigheid Waarom dan toch de zorg voor de doden? In een klein boekje schrijft Augustinus dat ieder mens zorgvuldig omgaat met een ring of kledingstuk van iemand die hem of haar dierbaar was. Des te zorgvuldiger ga je om met het lichaam dat diegene van wie je hield gesierd heeft. De zorg voor het dode lichaam van een geliefde is een uitdrukking van de liefde die je hebt. Als iemand er voor zorgt dat een dode dicht bij een gedachteniskapel van een heilige wordt begraven, is dat een blijk van genegenheid en liefde voor de overledene. De heilige is dan een voorspraak voor deze overledene, niet omdat hij dichtbij de heilige begraven is, maar omdat de nabestaanden zoveel liefde hebben voor de overledene en al die moeite doen. Het gaat Augustinus niet om de daad zelf, maar om de bedoeling waarmee men een dood lichaam verzorgt. De ziel van een overleden zoon wordt niet gesteund door de plaats van zijn dode lichaam, maar door de levende genegenheid van zijn moeder. Haar geloof dat het begraven van zijn dode lichaam bij het graf van een heilige, haar zoon ten goede komt, is in zekere zin al haar voorbede. Maar alleen de overledene kan bewerkstelligen dat het hem ten goede komt en wel

door het leven dat hij geleid heeft. Als je niet gedeugd hebt tijdens je leven, zal zo'n voorbede ook niet helpen. Daarmee komen we weer bij het heikele punt van de weigering van een kerkelijke uitvaart. Augustinus plaatst de zorg van de levenden voor de doden voorop, de liefde van nabestaanden voor hun geliefden. Zegt een weigering van een kerkelijke uitvaart iets over de overledene, of is het een straf voor de nabestaanden? Zonder Augustinus van alles in de mond te willen leggen, is een kerkelijke uitvaart uitdrukking van de genegenheid van de nabestaanden voor de overledene. Het weigeren van een kerkelijke uitvaart maakt het daarmee niet mogelijk voor geliefden om uitdrukking te geven aan die liefde. Voor de overledene, die immers de keuze van een zelfgekozen dood gemaakt heeft, heeft het geen nut.

Uit de zorg voor het dode lichaam blijkt de liefde van de nabestaande

Daarmee is nog lang niet alles gezegd, en er valt ook heel wat te zeggen over het eigen geweten van de pastor. Dit project van gezamenlijk studeren hielp ons bij het maken van een keuze. Een teamproject van studie, dat ook uitgegeven is als boekje, ter verdieping van ons pastoraat.

Werken van barmhartigheid, Vincent van der Helm, Joset van Leeuwen, Ed van de Moosdijk, Gerben Zweers, 156 blz., Free Musketeers 2012, ISBN 9789048423613.

Barmhartigheid is ook een werkwoord

Als ik nadenk over barmhartigheid komt het woord ‘compassie’ naar boven. Dit woord geeft een nieuwe kleur aan het soms wat versleten woord ‘liefde’. Want liefde kan op zoveel manieren begrepen worden en in het leven van alledag gebeurt dat ook. We raken dan verdwaald in het veld van romantiek, seksualiteit, tederheid, hunkeren naar bevestiging, innerlijke bewogenheid, eigenwaan, emoties, gevoelens, ...

Compassie opent de deur naar innerlijke bewogenheid met de ander / Ander. Compassie heeft met liefde te maken, maar dan wel met een liefde die ons iets (ofwel: alles!) zal kosten. Compassie gaat hand in hand met barmhartigheid. De artikelen in dit nummer cirkelen rond het begraven van de doden als één van de werken van barmhartigheid. Ik las deze artikelen met de vragen in mijn achterhoofd in hoeverre het begraven van de doden met compassie van doen heeft en waarom dit een werk van barmhartigheid genoemd wordt.

Beweging van barmhartigheid

Daarom wil ik eerst kort inzoomen op barmhartigheid. Barmhartigheid is een zelfstandig naamwoord, maar heeft inhoudelijk veel meer de kleur van een werkwoord. De *fraters van Tilburg*¹ komen in hun zoektocht naar de betekenis van het woord ‘barmhartigheid’ tot drie werkwoorden: zien, bewogen worden en in beweging komen. Deze

Compassie

opent de deur naar
innerlijke bewogenheid
met de ander/Ander

beweging van barmhartigheid is te zien in het leven van Jezus en kan onderweg in het eigen leven ontdekt worden. Het is niet eenvoudig om met dit woord te leven als een werkwoord, maar het opent wel nieuwe dimensies in het bestaan, daarvan getuigen de *fraters* en velen met hen.

Over barmhartigheid als werkwoord lees ik in het artikel van Gerben Zweers,

waarin hij uitlegt waarom het begraven van de doden een werk van barmhartigheid is. Het gaat daarbij om de zorg voor de dode, een heilige plicht voor iedere Jood. Het belang van de liefdevolle zorg voor het dode lichaam wordt met gedachten van Augustinus onderbouwd, zonder liefde gaat het niet. Toch is daarmee voor mij niet alles gezegd, want er zijn ook nog nabestaanden. En juist het dode lichaam confronteert hen met lastige vragen. Het dode lichaam is niet meer hetzelfde als de persoon van wie zij hielden en dat worden zij zich in de dagen tussen overlijden en uitvaart meer en meer bewust, maar het herinnert hen wel tot in alle vezels aan die persoon. Het opbaren, de verzorging en het waken zijn heel concrete mogelijkheden om in dit proces een weg met hen te gaan. De pastor of pastoraal werker kan hierin een belangrijke rol spelen: er zijn zoveel kleine, mooie rituelen en symbolen om barmhartigheid te doen. Het contact van dag tot dag, een luisterend oor, er zijn, de ander zien, bewogen worden en vandaaruit in beweging komen: een kaars aansteken, een stil gebed, ...

Web van relaties

Als pastor ben je bij een overlijden aangewezen op de mensen die om de

overledene heen staan. Nabestaanden spelen een centrale rol. In mijn boek *Iedereen gaat dood* noem ik dat ‘het web van relaties’². De overledene heeft (meestal) zo’n web om zich heen, maar de nabestaanden vormen op hun beurt weer een web met elkaar. Als pastor ben je tijdelijk onderdeel van dit web. Het vraagt veel invoelingsvermogen om je in dit web te bewegen: waar is de ingang, hoe lopen de lijnen en wat is de goede balans tussen nabijheid geven en distantie bewaren? Alle auteurs schrijven over (het bewegen in) dit web van relaties en mij raakte dit het meest in het artikel van Mariëtte Brekelmans. Ik vind het ontroerend om te lezen hoe de daklozen onderling ook een web van relaties vormen. In de voorbeelden die zij noemt is uiteraard sprake van eenzaamheid en gaat het om mensen zonder een thuis, maar er zijn wel nabestaanden. Hiervan getuigen de woorden ‘netwerk’ en ‘familie van de straat’. De wijze waarop Brekelmans en haar collega zich in dit bijzondere netwerk bewegen, hun manier van werken, zie ik als een beweging van barmhartigheid. Hun doen en laten wordt aangestuurd door wat zij zien en horen: dat is het beginpunt van beweging. En de bewogenheid spreekt in hun handelen: wat wordt gewenst, wat is mogelijk?

Ik kan begrijpen dat de auteur in dit kader over een eenzame uitvaart schrijft, maar het begrip ‘eenzame uitvaart’ is hier in feite niet van toepassing. Want bij een eenzame uitvaart is er helemaal geen web van relaties om de overledene heen. Daarom komt er

bij die uitvaarten zo mogelijk een dichtster van *Stichting de Eenzame Uitvaart*.³ Deze bijdrage roept ook een vraag op: wie is eigenlijk het onderwerp van dit werk van barmhartigheid: de overledene, de familie van de straat of de familie met wie de relatie al jaren verbroken was?

Ruimte maken

Die vraag wordt nog veel sterker als ik het artikel van Hennie van Hattum lees. Het creëren van ruimte is in deze situatie een beweging van barmhartigheid: het zien van de kinderen, hen meemaken in de dagen na de moord op hun moeder en de afwezigheid van hun vader leidt tot een intense bewogenheid. Die vraagt om een professioneel antwoord en het brengt de pastor daadwerkelijk in beweging. Het creëren van

ruimte is in dit verhaal misschien wel het belangrijkste werk van barmhartigheid. Die ruimte krijgt meerdere niveaus: het is de ruimte voor de kinderen, die in de verwarring hun moeder niet zomaar kunnen loslaten. Het is de ruimte voor wat kan helpen en troosten in deze situatie, in het zoeken en tasten naar beelden en symbolen die werken. En ten slotte is het ook de ruimte die professionaliteit met zich meebrengt, mee moet brengen: de pastor duikt niet in de situatie, maar bewaart behoedzaam afstand. Ik heb de indruk dat in deze situatie de nabestaanden het onderwerp van dit werk van barmhartigheid zijn.

Over de zoektocht naar beelden en symbolen die al of niet werken schrijft ook Marion Korenromp. We lezen in haar

Lees verder op pagina 14

Leonie van Straaten

is theologe met specialisatie dans en lid van de oecumenische Gemeenschap De Hooge Berkt, waar zij ook voorgaat in vieringen en bij uitvaarten. Zij werkt bij Uitgeverij van Berne en is auteur van het boek *Iedereen gaat dood*. Leonie van Straaten verzorgt vanuit haar bedrijf *Het Woord in Beweging* cursussen Bibliodans en presentaties dans binnen liturgie op locatie.

bijdrage over een moedige zoektocht, waarbij de eigen grenzen ook onder ogen worden gezien en onderzocht met collega's. De invulling van geestelijk leiderschap zoals zij die verwoorden,

'Er wordt tijd genomen om te luisteren en om er te zijn voor wie dat nodig hebben'

klinkt voor mij als een beweging van barmhartigheid: het scheppen van ruimte voor wat er is aan verdriet en chaos is een antwoord op het zien van dit verdriet en de chaos. Ook in dit verhaal draait het vooral om de nabestaanden en beluisteren we in de kern een zoektocht naar barmhartigheid: wat is het moeilijk om goed te zien wat gaande is, wat nodig is en wat mogelijk is. Deze moeilijkheid is in onze samenleving alleen maar complexer geworden en het was één van de aanleidingen voor het schrijven van mijn boek. Een veranderende spiritualiteitsbeleving en de verdwenen vanzelfsprekendheid van een gelovig, christelijk referentiekader maken het werk rond uitvaarten voor pastores intensiever. Want er is juist bij uitvaarten veel vraag naar inhoud en vormgeving, maar er wordt weinig ma-

teriaal vanuit de christelijke traditie op een goede wijze aangeboden. Goed in die zin dat het aansluit bij en bruikbaar is voor mensen die niet meer thuis zijn in de kerk. In mijn ogen is het noodza-

kelijk, maar ook heel kostbaar om de rijkdom van onze traditie op te delven en de rituelen en symbolen te onderzoeken op betekenis en bruikbaarheid!⁴

Eerbied en compassie

In de praktijk is er niet altijd voldoende tijd en energie om met aandacht en tijd bij de mensen te zijn, hen te zien en bewogen te worden door deze unieke situatie. Want dat is wel een voorwaarde, wil het begraven van de doden een werk van barmhartigheid zijn. Maar in alle bijdragen in dit nummer lees ik tot mijn vreugde dat er tijd genomen wordt om te luisteren, om er te zijn voor wie dat nu nodig hebben. En dat er vanuit die ruimte keuzes gemaakt worden voor teksten, rituelen en symbolen die dan ook blijken te werken. Daarmee zijn niet alle vragen van tafel, maar er is wel

een klimaat geschapen waarin eerbied voor de overledene en compassie met de nabestaanden centraal staan. Zowel de overledene als de nabestaanden zijn dan opgenomen in een beweging van barmhartigheid. En misschien kunnen we zeggen dat ook de pastor onderdeel wordt van die beweging, wanneer de maakbaarheid is losgelaten en de menselijke maat wordt overstegen. Een eerbiedig zwijgen, een stil gebaar of een gestameld gebed zal de aanwezigen dragen.

Noten

- 1 Frater Wim Verschuren in: Meditatie en mededogen, Handboek christelijke meditatie. Vertrekpunten, wegen, vruchten, Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer 2011.
- 2 Leonie van Straaten, Iedereen gaat dood. Over de onzekerheid van ons bestaan, Uitgeverij Abdij van Berne, Heeswijk 2011. Pagina 83 en verder.
- 3 Zie www.eenzameuitvaart.nl.
- 4 In Iedereen gaat dood is meer te lezen over het belang van rituelen, de verschillende mogelijkheden en de inhoud en het gebruik van velerlei symbolen. Pagina 117-136.

Herhaalde oproep

Nieuwe voorzitter VPW Nederland

Vanwege het vertrek van Niels Morpey als voorzitter van VPW Nederland per 1 januari 2013 zijn we op zoek naar een nieuwe voorzitter. We komen graag in contact met mogelijke kandidaten. Hieronder staat de profielschets.

Profielschets voorzitter VPW Nederland

De voorzitter geeft leiding aan een DB van 4 personen, waarin een penningmeester, algemeen secretaris en vice-voorzitter, zitten. Het DB heeft 6 keer per jaar vergaderingen, de meesten in Utrecht en 2 keer per jaar telefonisch.

Taken

- Geeft leiding aan VPW Nederland en de VPW-en die daar rechtstreeks onderhangen.
- Geeft leiding aan de vergaderingen van DB (6 keer per jaar), AB (4 keer per jaar) en de ALV 1 keer per jaar en aan het proces van beleidsvorming en -uitvoering.
- Geeft leiding aan en houdt 1 keer per jaar functioneringsgesprek met de beleidsmedewerker en 1 keer per 2 maanden een werkoverleg.
- Vertegenwoordigt de vereniging in rechte naar buiten d.w.z. ondertekent samenwerkingsovereenkomsten met derden.
- Is verantwoordelijk voor de externe communicatie en vertegenwoordigt de vereniging in de pers en bij samenwerkende organisaties.

Kandidaten kunnen rechtstreeks contact opnemen met de leden van het Dagelijks Bestuur dan wel via de beleidsmedewerker Jan Franken (030 - 293 33 15) of per email aan janfranken@vpwinfo.nl.

Vaardigheden die van belang zijn voor de functie

- Communicatief vaardig
- Strategisch inzicht
- Bij voorkeur ruime ervaring in het parochiepastoraat en minstens affiniteit daarmee
- Ervaring in leidinggeven aan vergaderingen en democratische besluitvormingsprocessen
- Iemand die bindt, die bruggen slaat en oplossings- en resultaatgericht is
- Onderschrijft missie en lange termijnvisie VPW
- Heeft 4 uur per week beschikbaar voor het werk van de VPW (exclusief bezoeken aan VPW-en in het land en reizen naar buitenlandse contacten)

Onze Rechtspositie

Berichten voor pastoraal werk(st)ers, vanuit de Landelijke Commissie Rechtspositie

Vooraankondiging

Hierbij nodigen we alle pastoraal werk(st)ers uit voor de jaarlijkse landelijke raadpleging door de Landelijke Commissie Rechtspositieregeling (LKR) op

Woensdag 7 november

Van 14.00 tot 16.00 uur
Nicolaas Monica Kerkcentrum,
Boerhaaveplein 199, 3552 CT Utrecht

Hoofdonderwerp

Hoe zorgen we ervoor dat pastorale beroepskrachten zich blijvend scholen en ontwikkelingen in hun vakgebied bijhouden?

Deelonderwerp Toelichting op de in de vorige VPWinfo.nl gepresenteerde resultaten van de onderhandelingen met ICORA.

Bovendien Mogelijkheid zelf thema's te agenderen voor het overleg met werkgevers.

Tot de 7e, Jos Deckers, voorzitter LKR
Jan Franken, ambtelijk secretaris LKR

Rectificatie

VPWinfo.nl, nummer 2, pagina 16

“Geen eindejaarsuitkering” moet zijn “geen verdere verhoging van de eindejaarsuitkering”. De eindejaarsuitkering in artikel 16 a RPW van 1,85% blijft bestaan.

“Zo wordt het spel gespeeld”

Over empowerment en gemeenschap – een praktijkonderzoek

• *Titus Schlatmann, Rob van Waarde (red) e.a.* • 2012 • 144 pag. • *Van der Ros Communicatie.*

“Deze plek is heil’ge grond”, zegt Eric, gast / deelnemer van Inloopcentrum ’t Hemeltje van Diaconaal Centrum Eindhoven. In een betoog vol emoties verklaart hij: “Jullie zijn er altijd voor mij, wat ik ook gedaan heb. Je helpt als het leven donker is en dat is heilig. Dat moeten wij eerbiedigen en hier mogen wij geen ruzie maken”.

Nadenken over buurtpastoraat

Eric’s getuigenis, tegelijk een soort belijdenis van geloof, hoop en liefde, is te vinden in één van de praktijkverhalen die opgenomen zijn in de publicatie “Zo wordt het spel gespeeld”. Over empowerment en gemeenschap – een praktijkonderzoek. Uitgaande van deze praktijkverhalen doen in dit boek zes beroepskrachten, werkzaam in diverse vormen van Urban Mission in ons land, goed gefundeerd en welberedeneerd verslag van de inzet en uitkomst van hun gezamenlijke reflectie op de eigen praktijk. De titel werd geleverd door Hans, de voorzitter van de zelforganisatie van dak- en thuislozen KDET, die op de studiedag over de onderzoeksresultaten vrijmoedig zijn persoonlijke visie uitlegde en commentaar leverde: ‘Zo wordt het spel gespeeld’.

Hoe wordt het spel dan gespeeld?

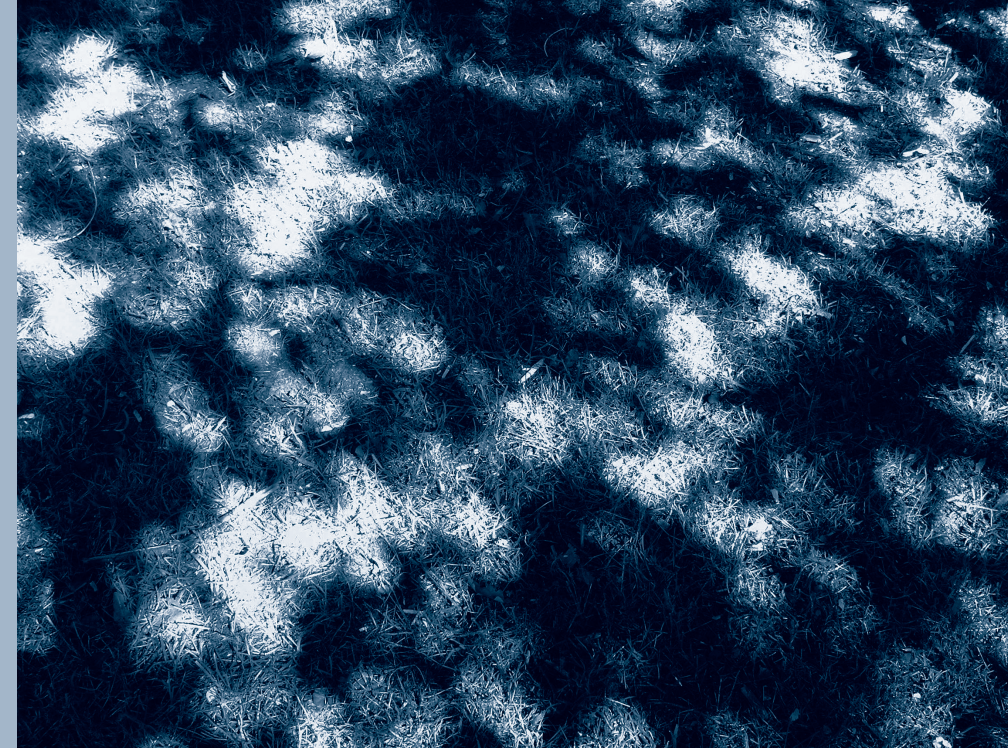
Hoe wordt het spel gespeeld, van wat voor leiderschap getuigen de werkers, wat is daarvoor nodig? In het antwoord op deze vragen wordt de lezer in negen hoofdstukken ingevoerd, op methodisch heldere wijze. De gevolgde weg wordt telkens geïllustreerd aan de hand van een schema van concentrische cirkels dat gaandeweg wordt ingevuld: van buiten naar binnen (hoofdstuk 1-4), naar de kern (hoofdstuk 5), en vervolgens weer naar buiten (hoofdstuk 6-9). Op de weg naar binnen wordt aandacht besteed aan (hoofdstuk 1) de maatschappelijk context, de leefwereld van uitsluiting en achterstelling, de betekenis van een veilige plek. In (hoofdstuk 2) komt de drempel in beeld, die geslecht moet worden voordat / opdat mensen de plek kunnen betreden, hun plek kunnen innemen. Vragen als: word ik gezien, is de werker betrouwbaar, komt die op voor mijn zaak, komt de werker door de schok heen die de deelnemer ook bij hem kan oproepen? In hoofdstuk 3 lezen we over het belang van de goede sfeer: ruimte voor ieder en ieders eigenheid, mededeelzaamheid, medemenselijkheid, gedeelde verantwoordelijkheid, mede-eigenaarschap. Zo wordt een ruimte of

gelegenheid een veilige plek, heilige grond. In hoofdstuk 4 staan we stil bij de bestendiging en verdieping van de sfeer in rituelen waarin ruimte is voor wat ieder in het eigen wezen raakt en de levenskracht gesterkt wordt. Hoofdstuk 5 is het scharnier van het boek. Hier wordt de kern geraakt, dat wil zeggen de ervaring van ‘het lege moment’: schokkende of verrassende momenten van niet-weten, uit het lood geslagen worden, sprakeloosheid, kwetsbaarheid, onvermogen. Alle momenten die ‘bronervaringen’ bemiddelen. Hierna gaat de weg weer naar buiten en wordt in hoofdstuk 6 ingegaan op empowerment: subject worden, eigenaarschap, procesmatig karakter daarvan, en randvoorwaarden binnen de groepsdynamiek. In hoofdstuk 7 komt gemeenschapsvorming in meerdere zin, met meer dimensies aan bod: het leven delen, vormen van geloofsgemeenschap, missionaire- en kwaliteitsimpuls in de lokale en bredere samenleving. Hoofdstuk 8 vertelt over het benodigde en betoonde leiderschap: dienend, vrijmoedig, zinontvangend, spiritueel, gelovig. In hoofdstuk 9 lezen we over gemeenschap en structuur: het benodigde organisatorisch arrangement

voor het tot stand komen of/en bestendigen van plekken van gemeenschap. Slothoofdstuk 10 bericht over het groeps-laboratorium en over de studiedag in het voorjaar van 2011. De ervaringen van de werkers en hun reflecties daarop bleken gedeeld te worden door collega’s uit zowel het buurt- en straatpastoraat als het uit het welzijnswerk. Hun werk biedt inderdaad een kwaliteitsimpuls op het denken en doen van lokale bestuurders en medewerkers van welzijnsinstellingen (pagina 117).

Belangrijk praktijkonderzoek

De auteurs hebben belangrijk, noodzakelijk en vruchtbaar werk verricht in hun praktijkonderzoek en reflectie. Het is zéér te hopen dat kerkelijke beleids-makers zich er goed door laten aanspreken en inspireren. Urban Mission is immers door de kerk zelf in het leven geroepen om contact te zoeken met en present te zijn in het leven van mensen in uitsluiting en achterstelling, mensen met wie de kerk in haar ‘normale’ leven geen relatie meer had. Als nu de werkers van Urban Mission dat contact weten te krijgen, present weten te zijn op zo’n manier dat bij en met die mensen empowerment en gemeenschap – ook geloofsgemeenschap – groeien, dan stel

je je als kerk toch met grote graagte open voor de missionaire en kwaliteitsimpuls die daarvan uitgaat? Echt leiderschap is toch gericht op het vinden van zin en bestemming, herkent en erkent heilige grond als die wordt ontwaard in ‘een moment van leegte’? Er staat veel in deze publicatie dat haar waar en goed maakt. In het bijzonder geldt dat mijns inziens voor de notie ‘het lege moment’, waaromheen in feite de reflecties scharnieren. Wat erover gezegd wordt klinkt door in een van de songs van Leonard Cohen: “There is a crack in everything, That’s how the light gets in.” En de grote meesters van het geestelijk leven getuigen hetzelfde: zoek in het duister het licht, in het niet-weten het zien, in het niets het al, in de dood het leven.

Betekenisvolle beelden

Er is veel in deze publicatie dat haar ‘mooi’ maakt, niet het minst de kleurrijke illustraties. Ze zijn van de hand van Rosemarijn, bezoeker/gast/deelnemer én vrijwilliger/medewerker van het Meester Geertshuis in Deventer. Mij trof met name haar verbeelding van hoofdstuk 8 over leiderschap. Van weerszijde vinden twee handen elkaar boven een tafel met een bord eten; op de tafel een opengeslagen boek, aan de muur een soort tweeluik; zowel in het boek als op het tweeluik staat één woord: ‘God’, terwijl dit in de tekst zelf niet voor komt. Ik ben benieuwd wat de schrijvers zelf van dit contrast vinden.

■ VPW Breda

“Never waste a glorious glossy!”

Met een knipoog naar Erik Borgman (Algemene ledenvergadering VPW Nederland Utrecht, 7 juni jl. “Never waste a good crisis!”) meld ik maar even dat wij van het bisdom elk kwartaal een ‘glossy’ in de bus krijgen met thema’s die het bisdom hoog op de agenda zet, zoals bijvoorbeeld ‘Vriendschap met Christus’, ‘De sociale leer van de kerk’ en ‘Nieuwe evangelisatie’. We lezen ze altijd met stijgende interesse, juist omdat ze meer vragen oproepen dan beantwoorden, hetgeen van bisdomzijde niet direct de prioriteit heeft. Voor het aanstaande gesprek met de nieuwe bisschop zijn deze uitgaven dus net zo belangrijk als onze eigen vragen naar het beleid ten aanzien van de functie van al dan niet gewijde emeriti, de nieuwe sollicitatieprocedure en naar de achtergrond van de prognose, die ons leert dat in de komende vijf (!) jaar slechts een instroom van in totaal zes (!) nieuwe pastorale werkers m/v mogelijk is. Hulp aan col-

lega’s zou in de komende jaren wel eens belangrijker kunnen worden, nu het in een krimpende kerk ‘knokken’ wordt om elke werkplek. De glossy’s kosten het bisdom overigens geen cent, sinds Piet Derksen met zijn miljoenen uit de dood schijnt te zijn opgestaan. Op 18 oktober a.s. hebben wij onze jaarlijkse algemene ledenvergadering in Roosendaal, waarin, naast huishoudelijke zaken, Jos van Genugten een voordracht zal houden over ‘Als het wassen van Andermans voeten’ over Franciscaanse spiritualiteit. Het wordt één van zijn laatste activiteiten, want volgend jaar wordt hij 65. Het nieuwe bestuur moet nog een beetje wennen, maar heeft er in elk geval plezier in en dat is het belangrijkste. Ten slotte meld ik ook nog dat ik sinds een paar dagen weet dat ik niet ‘met emeritaat’ ben, maar ‘met pensioen’. Never mind, Brederode zei het al: “Het kan verkeren!”

Frans Vermeulen

■ VPW Den Bosch

Afgelopen jaren hebben we intensief stil gestaan bij het thema: *Geestelijk Leiderschap*. We begonnen met het onderdeel: *Spiritualiteit van het afscheid nemen* door Tjieu van Knippenberg. Daarna stonden we stil bij *Liturgische spiritualiteit van de pastor rond het afscheid* door Thomas Quartier. Gevolgd door het thema: *Verhalen gehoord, spiritualiteit van de ziekenhuis pastor* door Ans Bertens. En tenslotte door Dr. Wim Weren een bespreking van zijn boek en afscheidsrede: *Dood en dan?* Daarna zijn we teruggekeerd naar onszelf: *Wie ben ik als pastoraal werk(st)er?* Moeten we het standpunt van de VPW om zich afzijdig te houden van het beleid niet herzien? Wat is de positie van de pastorale werk(st)er in ons Bisdom, wordt hij/zij alleen nog bekeken als kostenpost? Nu pakken we de draad op met een feestelijk afscheid van Jos Siemons als bestuurslid en tegelijk met een inhoudelijke vergadering over Geestelijk Leiderschap op donderdag 11 oktober van 13.30 -16.30 uur in het

Franciscushuis in Den Bosch. Het thema is: *Geestelijk Leiderschap in zijn volle breedte*.

We willen hiervoor uiteengaan in vier groepen rond de thema’s:
Geestelijk Leiderschap
1 in het persoonlijk pastoraat
2 tegen de achtergrond van de Rooms Katholieke kerk: je kunt daarbij denken aan de problemen rond fusie, gebedscommuniedienst, gemengde huwelijken, intercommunie, euthanasie, etc... Wat betekent daarin Geestelijk Leiderschap voor jou, waarin maak je het waar?
3 tegen de achtergrond van maatschappij en cultuur: je kunt daarbij denken aan de crisis, aan armoede, voedselbank, vergrijzing, ouderdom, problematiek rond euthanasie...
4 tegen de achtergrond van de instelling waarin je werkt: je kunt daarbij denken aan de gezondheidszorg met al zijn vragen en problemen, aan het gevangeniswezen, verzorgings- en verpleeghuizen etc...

De bedoeling van deze middag is het begrip Geestelijk Leiderschap in zijn volle breedte te vullen met al onze gedachten en ervaringen en zo een bijdrage te leveren aan wat de essentie van ons werk is: ‘Geestelijk Leider zijn’.

Jos van Rooij

■ VPW Haarlem-Amsterdam

Tijdens onze laatste ledenvergadering in mei konden we ons bestuur weer op sterkte brengen en leden gaven aan weer wat meer werk te gaan maken van de vereniging. Er zijn drie dingen te noemen. Bij gelegenheid van zijn afscheid als liturgist van de Pastorale Dienstverlening van ons bisdom organiseerde Ko Schuurmans met Matthé Bruijns en anderen in Krommenie een *Symposium over de eucharistie/het avondmaal*. Bestemd voor iedereen die zich afvraagt: “Hoe kan de eucharistie weer meer een gemeenschapsviering worden vanuit de grote trouw aan Jezus, die ons nodigt aan zijn Tafel met de woorden: Doet dit tot zijn gedachtenis”. Er werden liederen gezongen

van Ko Schuurmans zelf, deskundigen voerden het woord en uiteraard werd de eucharistie gevierd met als voorganger Ruud Visser van de Thomasparochie in Alphen aan de Rijn en vroeger werkzaam als pastoraal werker in het ons bisdom. In de regio Alkmaar werd een nieuwe leeskring geformeerd van vooral emeriti-leden van onze vereniging. Er zijn voor het komende jaar zeven bijeenkomsten gepland. Theologische boeken staan op het programma, maar ook romans, essays en poëzie kunnen aan bod komen. De eerste ronde van kennismaking met elkaar en oriëntatie over de opzet zijn achter de rug. We beginnen met het lezen en bespreken van het boek van Gerben Heitink *Golfslag van de tijd*, Europa’s niet te stillen verlangen naar God. Zelf deed ik eind augustus mee aan de *Bijspijkerdagen Theologie- en religiestudies* in het Domnicanenklooster in Huissen. Het is een driedaagse marathon met in totaal twaalf voordrachten, workshops en dergelijke om snel thuis te raken in een breed

spectrum van eigentijdse trends in ons vakgebied. Onder de 19 deelnemers uit allerlei hoeken van Nederland zag ik geen VPW leden, maar ik kan iedereen aanraden om volgend jaar mee te doen. De meeste indruk op mij maakten de lezing Frank Bosman *Geloven in de kerk van morgen* vanuit cultuurtheologisch, maatschappijpositief antwoord, en de toespraak van Ds. Wim Beekman *Leve de dorpskerk- onderzoek naar kleine kerkelijke gemeenten in Friesland*. Zijn gelijknamige boek is een aanrader voor ieder die te maken heeft met kerkelijke schaalvergroting. Topper van de marathon was toch wel Esther Hugenholtz, rabbina in opleiding. Zij nam ons mee in de *Opening van de Sjabbes* en de verrassende uitleg van de profeet Hosea. Kom en zie voor dit alles: www.kloosterhuissen.nl

Jan van Diepen

■ VPW Utrecht

Gelukkig bleef het in de zomermaanden rustig in ons aartsbisdom. De VPW-U kon zich daarom even concentreren op de nieuwe richtlijnen voor het vieren van de eucharistie. Er is advies gevraagd aan een deskundige en in de komende nieuwsbrief zal een reactie van het bestuur verschijnen op deze richtlijnen. Een dezer dagen gaat er ook een brief uit naar de besturen van de parochies om steun aan de VPW. In deze brief zullen we benadrukken dat de VPW ook werkt aan de professionalisering van haar leden. Tevens vragen we de besturen er in hun bijdrage rekening mee te houden dat de parochies samengevoegd zijn.

Wies Sarot

Een tussenstand

Sinds 2009 is de inhoudelijke lijn van de VPW Nederland het thema **Geestelijk Leiderschap – hart van het pastoraat**. Vele inleidingen en gesprekken in de VPW-en zijn erop ingegaan, hebben een bodem gelegd. De brochure *Mijn ziel verlangt* verscheen maart 2012. Vijfenzestig pastorale beroepskrachten zijn er in negen kringen gedurende zes dagdelen mee aan de slag gegaan. Vijf kringen hebben hun werk afgerond, vier kringen hebben nog enkele bijeenkomsten in het najaar. De Wetenschappelijke Adviesraad en projectgroep hebben een tussenrapportage besproken.

Wat heeft – bij wijze van tussenstand – het project tot op heden gebracht?

Een greep uit de verschillende geluiden.

Deelnemers motiveren deelname aan kring

“Ik wil groeien in taal om de spirituele laag in mensen aan te kunnen raken”.
“In de overgang van de ‘oude kerk’ naar nieuwe vormen zoek ik houvast in het pro-

ces van loslaten en rouwen naar voedsel voor de ziel. Op welke bronnen kan ik mijn handelen ijken?”
“Ik mis regelmatig voeding, ik zoek iets waarin ik me kan onderdompelen”
“Ik zoek een gesprek met geestverwanten. De lukt niet met mijn directe collega’s”.

Begeleiders aan het woord

“Er is grote behoefte in het veld aan dit soort gesprek: een collegiale ontmoeting op zielsniveau. Niet spreken over de dingen. Maar van binnen uit: dat persoonlijke beleving en geloven meetrilt”.
“Het oefenen in het geestelijk leiderschap kan een fundament leggen. Stevigheid bieden waar de kerk in crisis is, pastores zichzelf als in crisis ervaren. Nogal wat pastores zitten ‘op de wip’: hoelang wil ik als beroepkracht in deze kerk blijven? Als volgens Rahner de kerk van de toekomst enkel kan bestaan als zij spiritueel en mystagogisch van aard is, dan dient geestelijk leiderschap centraal te staan in de kerk”.
“Een belangrijke factor voor het welslagen van een bijeenkomst was het stellen van de goede vragen. De vragen waren tweeledig. Eerst stelde ik de vraag naar de eigen beleving (diepte, bronnen, God). Daarna stelde ik de vraag naar de ervaring van het geestelijk leiderschap”.
“Ik hoop dat de deelnemers vanuit een grotere gevoeligheid voor de eigen ziel wat meer letten op de bezieling van mensen”.

“Schokkend is te zien hoe het werk van de deelnemers staat in het teken van de doekerk die we zijn. Daar is weinig aandacht voor de ziel van de parochianen”.
“Ik had moeite met de term geestelijk leiderschap. Er komt zoveel ruis mee zoals het aspect macht”.

Inrichting kringbijeenkomst

Ontsteken van een kaars, een gebed en of tekst.
Rondje actualiteit. Hoe zit je erbij? Een rondje ‘zielevaart’.
In enkele kringen: een Bijbelverhaal.
In kring Groningen eerste helft bespreking gelezen literatuur.
Thematische bespreking van een casus (in enkele kringen aan de hand van protocol interview) uit de pastorale praktijk.
Afsluiting: een gebed, of een Bijbeltekst, of een meditatieve tekst.
Soms suggesties voor literatuur.

Deelnemers kringen evalueren

Spreken van binnen uit? Ja, dat is gelukt. Of ik gegroeid ben als geestelijk leider? Deelnemers spreken eerder over bevestiging: “Ik ben allang bezig op deze weg, maak ruimte voor gebed en stilte”. “Ik ben me meer bewust dat de eigen persoon het instrument is waarmee ik als geestelijk leider werk”.
De deelnemers van een kring geven aan meer bezig te zijn geweest met geestelijke begeleiding dan met geestelijk leiderschap: de aandacht voor de eigen innerlijke weg is goed aan bod geweest. “Voel dat het geheim van God meer wezenlijk voor me is dan ik dacht”.

“Ik voel me bevestigd in mijn functie als geestelijk leider”.
“Ik heb geleerd om naar mezelf te kijken als leider en als geestelijk leider”.
“Ik heb de bijeenkomsten ervaren als een

gehoord, gekend en verstaan worden. Zichzelf verstaan als persoon en gelovige. Hoe is je eigen weg naar het geheim? En in de meeste kringen is aansluiting met luik 2 gezocht.

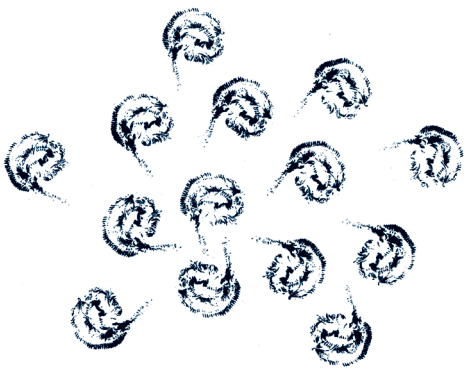

uitnodiging om minder bescheiden te zijn, de schroom voorbij, naar een vrijheid van gelovig spreken”.
“Ik ervaar het lijden aan de kerk als een stevige hypotheek op het geestelijk leiderschap”.

Wetenschappelijke Adviesraad

Het gaat om twee luiken. Luik 1: persoon, identiteit, geloven. Luik 2: de professionele identiteit als pastor. Er is in de kringen gestart vanuit luik 1: het basale niveau van

Een discussie. Een lid meldt: meerdere onderzoeken geven aan dat onder pastorale beroepskrachten het gevoel van eigenwaarde gebrekkig ontwikkeld is. Dat speelt een rol in het verstaan van zichzelf als persoon, als gelovige, als professionele pastor. Pastores hebben de ‘deugd van het dapper spreken’ niet sterk ontwikkeld. Roeping kan een bodem leggen, eigenwaarde organiseren, aldus een ander lid. Jonge priesters hebben ‘een eigen verhaal’ bij zich, dat geeft bodem, zelfbewustzijn,

taakbewustzijn, beroepstrots. Een ander lid reageert: als dat roepingbewustzijn maar dialogaal van karakter is, anders werkt het niet. Als het enkel een verhaal wordt dat zichzelf bevestigt en gelovigen voor de keuze plaatst om mee te gaan of niet, dan is het niet vruchtbaar. Naast roeping is de zending een bodem, een legitimatie. Maar dat is tegelijk vaak een open zenuw. Er is een groeiende verwijdering en verkoeling zichtbaar tussen de pastorale beroepskrachten en de Bisschoppenconferentie. Gevoel van herkenning, verbondenheid, vertrouwen is tanend of verdwenen. Dat maakt het pastoraal leiderschap tot een complex verhaal: een plek geven aan leiding met wie je geen geestverwantschap ervaart, plek geven aan leiding die regels uitvaardigt die op gespannen voet staan met je geloof, je pastorale opdracht, je zelfverstaan. Nog sterker: een plek geven aan beleid dat je wegschrijft, je verwijdert uit het leiderschap, je gedooft. Dat tast aan. Vergeet niet, zei een ander lid: in het bedrijfsleven is het niet anders. Ook daar moet men leiding geven in situaties, die gekenmerkt worden door allerlei beperkin-

gen. Daar lukt het bevlogen leiders desondanks om de ruimte op te zoeken en iets nieuws neer te zetten. En waarom doen pastores dat niet, vroeg zich een ander lid af. Waarom zoeken zij de ruimte niet op? Als zij geen enkele ruimte zien, wat let hen dan om afscheid te nemen en een andere baan op te zoeken, stelde een ander lid. Maar toch, waarom zou het de pastor – op basis van het kader van de pastorale opdracht en de tweewekelijkse teamvergadering – niet lukken om de ruimte op te zoeken, de overgang te maken van slachtofferschap naar actief ondernemerschap en daar dingen te ontwikkelen waar mensen willen bewegen? In ieder geval, dit alles heeft tijd nodig, we zitten als het gaat om de plaats

In 'doekerk'

te weinig tijd voor de ziel

van de professionele leek in de kerk op een lijn die ergens naar toe gaat, stelt een ander. Vraag: helpt deze vorm van kringgesprek wel bij de actieve aanpak van de pastorale praktijk? De resultaten per kring zijn verschillend, uiteenlopend. De begeleid(st)er speelt daarin een grote rol. Om die afhankelijkheid te verkleinen is het goed een protocol of een format te ontwikkelen, op basis waarvan de kringbijeenkomst wordt ingericht.

Een tweede brochure?

Het project voorziet in een tweede brochure dit najaar. Het is afhankelijk van beschikbare financiën of dat gaat lukken. Lag in de eerste brochure het accent op de ziel, in de tweede brochure staat het bezielend handelen centraal. Best practices, maar dan niet enkel glanzende verhalen 'waar je als gewoon pastor toch niet aan kunt tippen'. Laat ook de worsteling zien, en hoe men ruimte vindt en maakt, ook in kleine dingen. Laat ook zien waar bezielend handelen mislukt. Opnieuw in de tweeslag van interviews en reflectie.

Kringen op eigen initiatief

De ervaring wijst uit dat een collegiale kring bestaansrecht heeft: de kring komt

tegemoet aan een fundamentele behoefte. Denk daarbij aan een kring van pakweg 6 pastorale beroepskrachten die 4 tot 6 dagen in een jaar bij elkaar komen onder professionele begeleiding. VPW-en kunnen daartoe initiatief nemen, en collega;s ondersteunen door actief begeleiders in te schakelen en te faciliteren. Dan zou het goed zijn als er op landelijk niveau een format ontwikkeld wordt, op basis waarvan de kringbijeenkomsten ingericht kunnen worden.

Pastor en internet

Op zoek naar inspiratiebronnen op het wereldwijde web

door Matthé Bruijns

De dood in de pot

In een periode dat Assange zich zelf opsluit in de ambassade van Ecuador in London, en dat het Vaticaan geteisterd wordt door een schandaal dat met een knipoog Vatileaks wordt genoemd houden wij ons in dit nummer bezig met andere openbaringen. Van de wijze waarop de kerk zich in deze tijden openbaart word ik niet vrolijk. Ik voel mij steeds vaker als Petrus bij het vuur, wanneer Jezus gevangen is genomen, en aan hem gevraagd wordt: "Maar jij, jij hoort toch ook bij hem?" Gelukkig is dit niet het enige verhaal dat over kerken en christenen verteld kan worden. Ik kom ook nog een praktisch christendom tegen gebaseerd op de zeven werken van barmhartigheid. En mijn hart verheugt zich nog steeds wanneer ik in rapporten tegenkom dat kerkmensen een grote openheid hebben bij het doen van giften en vrijwilligerswerk www.cbs.nl.

Vroeger moest je om kunst te zien de deur uit naar de kerk, het museum of de bibliotheek, tegenwoordig kan je het ook achter je beeldscherm af. Zo is het prachtige werk van de meester van Alkmaar over de zeven werken van barmhartigheid te zien en zelfs in te zoomen op www.rijksmuseum.nl.

Naast de 6 werken die teruggaan op bijbelse woorden van Jezus wordt het begraven van doden teruggevoerd op de

tekst uit Tobith. Jezus spreekt immers andere woorden:" Laat de doden hun doden begraven". Daar is zijn drijfveer de oproep hem te volgen. Maar als de Sitz im Leben verandert en in tijden van epidemieën de stad vol lag met doden waar men geen kracht en geen mensen meer had om deze lichamen weg te halen, was het begraven meer dan een vrome plicht en zelfs een hygiënische noodzaak. Het verschil tussen mens en dier bestaat er in dat de eersten hun gestorvenen niet meer laten liggen maar aan lijkbezorging doen. Beschavingen worden gekenmerkt door hun omgang met de doden. Van veel volkeren zijn alleen hun graven nog maar over gebleven: www.hunebedmuseum.nl De zorg voor het einde is omgeven met rituelen die de nabestaanden helpen. Op www.totzover.nl vind je de site van het Nederlands Uitvaartmuseum op de Amsterdamse Oosterbegraafplaats. Op www.uitvaart.nl is een scala aan verwijzingen naar gelinkte sites met heel veel informatie. Wel wordt constant duidelijk dat de sites gesponsord worden door enkele grote uitvaartbedrijven. De tijd dat plaatselijke uitvaartverenigingen vanuit onderling dienstbetoon met vele vrijwilligers een uitvaart verzorgden is op vele plaatsen voorbij. Kwaliteit en professionaliteit zijn veelvuldig terugkomende woorden en tegen de schaalvergroting in

ontstaan er weer kleine bedrijfjes met slogans als 'persoonlijk en uniek'. Ook boeiend is de functie van ritueelbegeleider: www.marianvanderveen.nl. Voor 595 euro zoekt zij samen met de familie naar een invulling van het afscheid. En dan discussiëren besturen in onze regio of 300 euro voor een kerkelijke uitvaart niet te duur is en dat men daarom de kerk maar mijdt. Het kan ook 'goedkoop'. De overledene die zo maar verdwijnt met of zonder enige en algemene kennisgeving. Toppunt of dieptepunt is daarin www.uitvaartcompact.nl. Van te voren betalen en voor 1300 euro heb je een begrafenis. Voordat het lichaam wordt opgehaald heeft de familie al afscheid genomen en de nabestaanden hebben niet de gelegenheid om bij de begrafenis aanwezig te zijn. Onlangs verdween ook weer een trouwe parochiaan. De kinderen mailden dat, omdat vader niet gelovig was, er geen kerkelijke ceremonie hoefde. Ik kon niet nalaten terug te schrijven: 'Ik kom heel veel mensen tegen die zeggen dat ze niet meer kerkelijk zijn, maar wel gelovig. Maar dan zou je vader wel kerkelijk zijn, maar niet meer gelovig zijn. Dat is heel bijzonder. De laatste keer zat hij heel intens te bidden na de communie.' Dat de liefdevolle God zich ook over deze mens erbarmt én nog meer over zijn nageslacht.

Het Hof van Hildegard!

Heijden. Vijf zomer lees-avonden omringd door geurende bloemen en planten, een avondzon die ons boek verlichtte. Tegen het einde van iedere avond sloten we het boek, praatten we kort na over wat we gelezen hadden of luisterden naar wat de ander te zeggen had.

800 jaar wachten maar dan heb je ook wat. Paus Benedictus XVI heeft op 10 mei 2012 wereldkundig gemaakt dat hij Hildegard von Bingen in de heiligenkalender heeft opgenomen. Hildegard, in haar tijd één van de stoerste vrouwen, wordt op 7 oktober uitgeroepen tot Kerkleraar. De Paus zal verklaren dat ze van 'eminente geleerdheid' en 'grote heiligheid' is en dat haar geschriften, haar Scivias, van universeel belang zijn voor de Kerk. En ik? Ik mag pastor zijn in haar kerk en sinds deze zomer ook Custos van Het Hof van Hildegard.

Ooit was het hof een vieze grauwe binnenparkeerplaats. Niets wilde er groeien, laat staan bloeien! Bij elk zuchtje wind of zomerse regenbui spoelde een grijze smurrie, wat later asbest bleek te zijn, een duister afvoerputje in. Tot het moment dat twee mannen er genoeg van kregen, van die kerels met groene vingers, stedelingen die weten wat je moet doen als je omringd wordt door grauw en grijs beton, als ruwe baksteen je stadse huid vormt. Van die oer Rotterdammers die de mouwen opstropen en zeggen:

laat ons maar onze gang gaan....

En ze gingen hun gang! Troosteloos groen verdween, een rijtje tegels werd weggehaald, het oude zand werd vervangen door echte aarde, een border werd ingezaaid, struiken gesnoeid en bollen geplant.

Een klok met geschiedenis, die ooit in de toren hing maar uiteindelijk in de kerk belandde, kreeg er een ereplek. De haan uit de toren, door brand naar beneden gekukeld, staat nu stoer op het platte dak. Tenslotte werd een overtollig Heilig Hartbeeld bij de ingang geplaatst. Zo wordt de bezoeker iedere morgen door de Heer zelf begroet en bij vertrek gezegend met de woorden: 'Zie hier het Hart dat de mensen zoo zeer heeft liefgehad'.

Een vieze grauwe binnenparkeerplaats werd door twee mannen omgetoverd tot een tuin, maar deze zomer creëerden we met elkaar Het Hof van Hildegard. Met mensen van binnen en buiten de gemeenschap lazen we vijf avonden de requiemroman Tonio van A.F.Th. van der

En de mannen? Zij zorgden voor koffie, thee en bronwater, ontstaken iedere avond een zee aan waxinelichtjes. Openden en sloten de tuinpoort. Aan het

Bouwen aan de stad

Rob Lijesen

einde van onze zomerleesavonden wist ik het zeker: een tuin kan je misschien in je eentje of met zijn tweeën aanleggen en onderhouden maar een hof creëren, dat is wat anders, daar heb je een gemeenschap voor nodig. Een mooier geschenk voor de Doctor Ecclesiae konden we niet bedenken: een hof ter ere van haar!

Pastor en Custos Rob Lijesen